

stekelpuntige bladeren zijn eigenschappen die de plant onmiskenbaar karakteriseren op korte afstand.

Die soort die in vroeger tijden algemeen en om verschillende redenen werd benut in de volkskunde en momenteel nog steeds wordt gebruikt om het "dubbelgestookt graandes-tillaat" zijn karakteristieke smaak te verlenen, is, in het wild althans, uitgestorven. Maar, er waren plannen voor herintroductie! Waarover eerder bericht (HILLEGERS, 1994). En de eerste stap van die herintroductie vindt plaats op 7 mei a.s. in de onmiddellijke omgeving van het bezoekerscentrum van de Brunsummerhei. Waarover in dit bericht...

ZAADBRONTUINEN

Zoals de term "zaadbrontuin" aangeeft, gaat het om door de mens aangelegde, levende collecties van soorten planten, waarvan de zaden zich spontaan vanuit de tuin in de directe omgeving kunnen verspreiden. Dat het hierbij speciaal gaat om zeldzame, bedreigde of binnen de regio uitgestorven soorten, zal duidelijk zijn; algemeen voorkomende soorten behoeven geen "steuntje in de rug" door de mens.

Herintroductie van de Jeneverbes in het Mergelland via zaadbrontuinen lijkt de enige verantwoorde manier om die soort voor deze regio een kans te geven om te overleven. Er komen dan ook, verspreid over onze regio, tien zaadbrontuinen voor die soort. En de eerste is een plek bij het bezoekerscentrum van de Brunsummerheide. Wat hier op 7 mei a.s. gebeurt is het volgende: binnen een oppervlak van 5 bij 5 meter worden 5 jonge, kniehoge exemplaren van Jeneverbes aangeplant, 3 daarvan zijn vrouwelijk, 2 mannelijk. Die 5 exemplaren zijn uitgegroeide stekjes van volwassen exemplaren die uit het Mergelland stammen en die dus het oorspronkelijke genetisch materiaal bezitten van wilde populaties.

OPROEP

NIEUWE AVIFAUNA VAN LIMBURG: OPROEP VOOR WAARNEMINGEN

De Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap is onlangs gestart met het samenstellen van een nieuwe Avifauna van Limburg. De bedoeling is om in dit boek zoveel mogelijk gegevens te verwerken over broed- trek- en wintervogels, maar ook over belangrijke vogelgebieden in Limburg.

Mocht u over interessante Limburgse vogelwaarnemingen beschikken en heeft u deze nog niet eerder ingestuurd naar het Vogelarchief Limburg, SOVON, CDNA of de Ringcentrale, dan verzoeken we u dit alsnog snel te doen. Interessant zijn in ieder geval schaarse en zeldzame soorten, fenologie, opmerkelijke aantallen en (kleur-)ringmeldingen. Het accent ligt op de periode na 1970, maar ook materiaal uit de jaren daarvoor is welkom. Documenteer de determi-

natie van zeer bijzondere waarnemingen zo goed mogelijk.

Gegevens die voor 1 augustus 1999 worden ingestuurd kunnen nog verwerkt worden in de Avifauna. Waarnemingen die later binnenkomen worden in het Vogelarchief Limburg opgenomen en zullen in latere publicaties hun nut bewijzen.

Gegevens kunt u sturen naar:

Vogelstudiegroep Natuurhistorisch Genootschap Limburg,

Postbus 882, 6200 AW Maastricht,

(voor gratis waarnemingsformulieren:

043-3213671)

of via E-mail naar:

schols.burmanje@worldonline.nl.

Redactie Avifauna van Limburg

Wanneer over enige jaren de nu nog kleine exemplaren bij het bezoekerscentrum op de Brunsummerhei zullen gaan bloeien, kan eerst bestuiving en vervolgens bevruchting optreden. Wanneer, als alles goed gaat, drie jaar later de bessen rijp zijn, kunnen zaadende vogels (fazanten, lijsters of merels) de bessen eten en de harde zaden via hun ontlasting tot op een afstand van enige kilometers vanaf de tuin verspreiden. Alleen onder héél speciale voorwaarden (welke dat zijn is voorlopig nog onbekend) gaan zaden van Jeneverbessen kiemen, één daarvan is open, kale bodem, een ander is beweiding door schapen en een derde: geen brand- of maai-beheer in het terrein waar de zaailingen opgroeien. Aan die drie laatst genoemde voorwaarden wordt in het door Natuurmonu-

menten beheerde gebied voldaan, maar of aan de eerste serie voorwaarden wordt voldaan is nog maar de vraag.

Het blijkt veel makkelijker te zijn een soort uit te roeien dan om die soort met succes te herintroduceren.....

LITERATUUR

HILLEGERS, H., 1994. "Op de bres voor de Jeneverbes". Herintroductie van de Jeneverbes in Zuid-Limburg. Natuurhist. Maandbl. 83(10): 175-178.

HILLEGERS, H.P.M., 1985. De Jeneverbes, uitgestorven in het Mergelland? Natuurhist. Maandbl. 74(3): 42 - 44.

WILLEMS, J.H. & B.G. GRAATSMA, 1993. Jeneverbes in Zuid-Limburg: een populatie op papier. Natuurhist. Maandbl. 82(11): 263-268.

H. Hillegers

BOEKBESPREKINGEN

LIFE ON EARTH

WELTER-SCHULTES F.W. & KRÄTZNER R., 1998. Life on earth. Poster van de University of Göttingen und Haus der Natur-Cismar, Germany. Poster size A1 (594 x 841 mm). Prijs per poster 10 DM (incl. btw).

In een afgerond jaren-zestiglettertje waar nu alleen Duitsland nog patent op schijnt te hebben trekken de verschillende hompen tijd uit de aardgeschiedenis voorbij. 'Carboniferous' en 'Karbon', maar afgezien van die vertalingen is de rest van de poster in het Engels. 'Life on Earth' heet het, en we krijgen heel wat levensvormen voor de kiezen. Gemaks-

halve blijft het precambrium beperkt tot tien centimeter bliksem en oersoep en wat gore stromatolieten, het laatste beetje aardgeschiedenis krijgt op de rest van de poster flink de ruimte. Het was hier op aarde een kleurige boel, de laatste 570 miljoen jaar, als we de poster mogen geloven. Uitzinnig opgeschminkte orthoceren zwemmen

door een al even zuurstokkleurig zeeliewoud. Wat meestal vergeten wordt op dit soort posters, namelijk dat er ná het Devoon óók nog leven in de zee was, krijgen we hier wel voorgeschoteld. Per tijdperk twee plaatjes, één met zeebeesten en ééntje op het land. Op het eerste gezicht leefden er wel heel vreemde beesten in het Krijt. Op het tweede gezicht bleek dat deze poster zich niet aan de afgesproken kleuren houdt. Groen is Krijt en Geel is Tertiair. Niet bij 'Life on Earth' – het Precambrium is Jurassisch blauw, een Krijtgroen paleozoïcum gaat aan een Tertiairgeel mesozoïcum vooraf. Dat het kenozoïcum geheel kwartaair is, moeten we dan maar op de koop toenemen. De uiterst houterige dino's die het Tertiairgele Mesozoïcum bevolken doen weinig goeds vermoeden over de kwaliteiten van de verdere reconstructies – laat ik het daar maar bij houden.

Op een grote poster passen veel kleine lettertjes. De hoeveelheid geboden informatie – gecondenseerd in telegramstijl – mag er wezen. Misschien wel heel erg veel. Buitengewoon verrast was ik door de uiterst nauwkeurige metingen aan *Stegosaurus*. Het is natuurlijk fijn om te weten dat het gemiddelde gewicht in zes cijfers nauwkeurig op 1821 kilo en 320 gram uitkomt. Helemaal plezierig is het te weten dat de punten op de staart tot op de millimeter nauwkeurig opgemeten zijn: 1 m en 8,2 cm. Hier heeft dus duidelijk een vertaler zitten slapen: inches werden centimeters; die extra cijfers op het rekenmachientje konden er ook nog wel bij. Dom, slordig en onnodig. Bovendien schept het een nep-suggestie van compleetheit. Over de teenlengte van het aardvark kom ik bijvoorbeeld niets te weten. Waarom *Stegosaurus* dan wel? Nog mooier is de vergelijking in 'Alderman Intelligence Units' tussen de muis en de mens: scoren wij als mens 101.217,52 AIU, de muis gaat gebukt onder ruim 344.044,87 van die dingen – whatever that might be. De meest onwaarschijnlijke encyclopedische feitjes worden zonder enige samenhang op de argeloze toeschouwer uitgestort. Bij zoogdieren articuleert de dentary rechtstreeks met het squamosum, het is maar dat u het weet – over ascending process van de astragalus dan weer geen woord... Of je meldt alles, of je meldt niets, zo'n poster is geen omgevallen boekenkast. Oh ja, wortel twee is 1,414213562373095048801688724209698078 56967187537695 en dan nog wat decimalen. Het staat er ook op, maar wat dát nu met life on Earth te maken heeft?

Wie een kleurige poster aan de muur wil, kan voor 'Life on Earth' kiezen. *Victory Boogie Woogie* is ook kleurig en 'Life on Earth' is dan een goedkope tweede keus. Een sixpack vingerverf is nog kleuriger en kost nog minder. U mag kiezen.

Anne Schulp

DE PLIOCENE GASTROPODENFAUNA VAN KALLO (OOST-VLAANDEREN, BELGIË)

MARQUET, R., 1998. De pliocene gastropodenfauna van Kallo (Oost-Vlaanderen, België). — Publica-

tie van de Belgische Vereniging voor Paleontologie v.z.w., 17: 1-246, 190 (SEM)foto's en een aantal ongenummerde tekstfiguren (ISBN 90-71145-12-3). Prijs: Bfr 1.450 (Hfl 85); te verkrijgen via BVP, p/a Hallebaan 132, B-2390 Westmalle, of door overmaking op rekeningnummer Rabobank Ossendrecht 140.543.538 van F. de Bruyn, Schilde (B).

Twintig jaar geleden verscheen nummer 1 in de door de Belgische Vereniging voor Paleontologie (BVP) uitgebrachte serie speciale publicaties. Zonder uitzondering zijn dit kwalitatief hoogwaardige, en uitermate leeswaardige producties. Dat geldt eveneens voor deel 17; geheel gewijd aan de pliocene slakkenfauna's van Kallo, op de linker Scheldeoever, westelijk van Antwerpen. Een klassiek gebied waaraan al menig epistel gewijd is. Robert Marquet heeft al een fiks aantal publicaties over deze Kallo fauna's op zijn naam staan, in het Engels weliswaar. Nu is dus het Nederlands- (of eigenlijk Vlaams-)talige samenvattende overzicht uitgekomen: stevig, livijg, goed gebonden en in A4 formaat. De kaft kan tegen een stootje, en zal dus wel de aanslagen gepleegd tijdens determinatiesessies voor langere tijd overleven. Het werk is logisch ingedeeld, met een inleiding (tevens dankwoord), een historisch overzicht van eerder paleontologisch onderzoek, een beeld van het Pliocene in het Noordzebekken (met correlatie tussen Vlaanderen en zuidoost Engeland) en van het Pliocene in Kallo. Daarna volgt hoe tijdens het verzamelen van het materiaal te werk is gegaan en een overzicht van de termen die in de beschrijvingen worden gehanteerd. Een systematisch overzicht over alle tot nog toe herkende soorten vormt de hoofdmoot (pp. 23-227), afgesloten door een prettig uitgebreide literatuurlijst (pp. 233-239), waarin helaas hier en daar de uitgever ontbreekt. Bovendien zijn titels van boeken niet cursief gezet, namen van tijdschriften daarentegen wel. Tussen de beschrijvingen en de literatuurlijst zit een tabel met de stratigrafische verspreiding van de soorten.

Over de kwaliteit van de foto's niets dan goeds; met name de stereo electronen microscoop (SEM) opnames van de kleine soorten zijn zeer geslaagd. Hier en daar valt een plaatje weg tegen de achtergrond (bijvoorbeeld p. 216), maar dan gaat het om een 'normale' foto. De beschrijvingen zijn dusdanig gedetailleerd (maar toch ook weer beknopt) dat ze samen met de afbeeldingen iedereen in staat moeten stellen zijn/haar collecties op naam te brengen. In die zin is het boek dus zeer geslaagd. Desondanks ook een aantal minpuntjes: met name de lijntekeningen zijn 'kinderlijk eenvoudig' uitgevallen, en eigenlijk dit boek onwaardig. Bovendien staan er nog te veel zet- en spelfouten in. Daarnaast is het door elkaar gebruiken van de Vlaamse uitgang *-iaan* en het in het Nederlands meer gangbare *-ien*, niet fraai, en leidt hier en daar tot gekunstelde constructies als Newbourniaan/Butleyaan. Het register is alleen op genus, niet op soort, en kan dus bij het opzoeken mogelijk problemen opleveren.

Samenvattend: Een prima initiatief dat een boek heeft opgeleverd dat door geen enkele (amateur)paleontoloog die ooit in Kallo heeft rondgelopen kan worden genegeerd.

John W.M. Jagt

DE NJN, EEN GEMEENSCHAP VAN INDIVIDUALISTEN

DE GESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSE JEUGDBOND VOOR NATUURSTUDIE

MARGA COESËL, 1997. De NJN, een gemeenschap van individualisten. De geschiedenis van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Leiden, Opulus Press, 221 p. Fl. 37,50 (incl. verzendkosten), ISBN 90-803988-1-0.

Als BJN-oude sok een bespreking maken van een boek over de NJN, dat heeft toch iets heel bijzonders. Ik moet bekennen dat, toen ik het boek in handen kreeg, een hele middag plus volledige avond heb zitten lezen en bladeren en herinneringen ophalen en verder niets. Het was ook meteen raak bij de eerste foto: die hele sfeer kwam weer boven en die bleef de hele dag en ook de volgende nog hangen. Herinneringen aan de dromerige Dinant-weekenden, de roofoanval van de vegetarische NJN op onze pan vol braadworst op een Ardennen-kamp toen we wel heel dicht bij elkaar in de buurt stonden, een steenkoud mossenweekend ergens in de Veluwe met -naar ons idee - nauwelijks te eten, de contacten van toen waarvan er een aantal nog steeds bestaan, al dat soort dingen. Het komt allemaal weer boven zodra deze NJN-kroniek wordt opengeslagen. En ik denk dat wat betreft oud-leden en halve buitenstaanders zoals ik het doel hiermee bereikt is. Wie meer wil, vindt ook zijn gading, en hoe! Deze geschiedschrijving is een uitbreiding van 'Van klunzen, vaklui en oude sokken' uit 1988 door dezelfde auteur over hetzelfde onderwerp. Er zijn zowel aanvullingen over de periode tot 1980 als een heel nieuw hoofdstuk over de meest recente gebeurtenissen. Per periode van 10 jaar (5 voor de oorlogstijd) worden alle onderwerpen behandeld die in de Jeugdbond speelden of nog spelen. Dat kan gaan van kledij tot internationale contacten en van kampeten tot politieke bemoeienissen. Omdat er vooral uit eigen NJN-schrijfsels en gesprekken met (oud-)leden geput is, komt alles heel reëel en herkenbaar over: zo was het echt! Ook het tijdsgebundene maakt de getuigenis erg sterk. Het boek eindigt met een aantal lijsten (congressen, voorzitters, afkortingen, literatuur, zaken, personen) die helpen de informatie toegankelijk te maken.

En met het schrijven van dit stukje en het niet te vermijden bladeren en lezen in het boekje, is alweer een hele middag zoek...! Probleemloos dus een echte aanrader voor iedereen die vroeg of laat met de jeugdbond te maken krijgt/kreeg en die er eens een paar uurtjes 'uit' wil.

Martine Lejeune

GOUD IN GROEN. OVER HET VERBORGEN LEVEN VAN DE MARETAK

BEEKMAN, WILLEM & FRANS OLOFSEN, 1998. Indigo. Vrij Geestesleven. 99 pagina's, ISBN 90 6038 448 2. Prijs f 19,50.

Wie kent ze niet, die groene bollen, die -zeker in de winter- op vele plekken in bomen in het Zuid-

Limburgse landschap te zien zijn? Ja, inderdaad, ik heb het over maretakken. En vast is het velen van U ook opgevallen dat vele van diezelfde bollen rond kersttijd naar een andere plek verhuizen, om te dienen als decoratie in en rondom het huis. Maar wie kent de verhalen achter het gebruik van de maretak? De meesten van U hebben, wanneer U tenminste de verhalen van Asterix en Obelix gelezen heeft, weet van het feit dat een maretak die in een eik gevonden werd, bij de Galliërs een heilige betekenis had. Maar wie weet dat deze heilige betekenis stamt van het feit dat de eik als een verbintenis tussen de hemel en de aarde werd gezien en de maretak hier als een hemels vuur op aarde door de goden in was geplaatst? Of dat de beste tijd om maretakken te plukken rond de solstitia, de momenten dat de zon stilstaat, zou zijn? De dan geplukte maretakken zouden namelijk als wichelroede kunnen dienen waarmee schatten in de bodem kunnen worden opgespoord.

In het boek treft U ook de verklaring aan van het feit dat je onze maretak, *Viscum album*, alleen ten zuiden van Sittard kunt aantreffen. En als U nieuwsgierig bent naar de verklaring van de naam vogel-

lijm voor deze plant, kunt U gerust zijn, ook deze is in het boekje te vinden.

In een ander hoofdstuk wordt de plaats van de maretak in de kunst belicht. De plant speelde namelijk een belangrijke rol binnen de zogenaamde florale stroming van de Jugendstil. Dit hoofdstuk is geïllustreerd met enkele fraaie afbeeldingen van de maretak in de kunst. Jammer dat dit niet in kleur is gedaan, maar de twee fraaie kleurafbeeldingen voor in het boek zijn prachtig en compenseren dit gemis een beetje. Naast beeldende kunst komt overigens ook de plaats van de maretak in poëzie en proza en zelfs in de muziek aan de orde.

Een minder fraai hoofdstuk uit het verhaal van de maretak is, mijns inziens, dat van de Franse zigeuners die ergens in Frankrijk massaal maretakken snijden en deze op de Nederlandse markt brengen, waarna ze rond kersttijd in de genoemde woonkamers verschijnen. Volgens mij moet iedereen maar eerst eens goed nadenken voor hij of zij zo'n natuurlijke decoratie in huis haalt. U haalt zich daarbij namelijk tevens een verarming van het landschapsbeeld op de hals. Om toch van de maretak in de huiselijke omgeving te kunnen genieten, staan in het boekje wel een

aantal tips die uitleggen hoe U zelf het beste maretakken kunt kweken. En van zo'n gekweekte maretak op een boom in de tuin, die er overigens weinig of geen last van heeft, heb je toch veel langer plezier.

Heel aardig zijn ook de korte anekdotes waarin enkele mensen die op één of andere wijze iets met de maretak te maken hebben, hun ervaringen en hun band met de plant verhalen. Zo meldt Victor Westhof dat de maretak hem veel vreugde, maar ook een angstig gevoel geeft. Hij ziet de maretak als een symbool en mysterie van de tweeheid.

Het boek sluit af met een wandeling door ons eigen Zuid-Limburg en de aangrenzende Belgische Voerstreek, waar U zelf op zoek kunt naar de maretak. Deze wandeling is duidelijk beschreven en er is tevens een goed leesbaar kaartje - in kleur - toegevoegd. Beste tijd om deze route te lopen? Ergens in het voorjaar, als onder de bomen waaraan de maretakken groeien, talloze voorjaarsbloemen groeien. Reden genoeg om snel naar de boekhandel te gaan en met dit zeer leuke boekje in de hand deze wandeling nog dit voorjaar te maken.

Olaf Op den Kamp

RECENT VERSCHENEN

Serie "Het landschap van", het Hageven en de vallei van de Zwarte Beek. GOMMERS, G. Uitgave van Belgische Provincie Limburg, Provinciaal Natuurcentrum, Het Groene Huis, Domein Bokrijk, 3600 Genk(B). 1998. De boekjes kunnen telefonisch (011/23.27.66) of schriftelijk besteld worden bij het Provinciaal Natuurcentrum. Prijs 150 BEF (excl. 35 BEF verzendkosten). Rijkelijk geïllustreerd met kleurenfoto's. 75 blz.

HET HAGEVEN

Het volgende komt aan bod: Het fysisch milieu, Historiek van het landschap, Het biologisch milieu en het laatste hoofdstuk behandelt Natuurbeheer. Daar binnen liggen verschillende kleinere stukjes die dieper ingaan op de materie. Zo wordt er bij het fysisch milieu ingegaan op de rol van stenen als aankleders van het landschap, over de betekenis van dekzand en de waterhuishouding. Bij de Historiek van het landschap gaat het onder andere over het vroegere landschap, het gebied als grensgeval, de participatie van het water en als laatste over ontginning. In het biologisch milieu wordt de natuur ruim naar voren geschoven en haar diversiteit getoond. Heel bijzonder is daar de passage bij trekvogels waar vermeldt wordt waar sommige soorten vandaan komen. Tenslotte laat dit boekje zien aan de hand van allerlei facetten, kaartjes, foto's en tekeningen op welke manieren de ecotopen beheerd kunnen worden.

DE VALLEI VAN DE ZWARTE BEEK

De opzet van dit tweede deeltje komt overeen met het deeltje over het Hageven, alleen zijn hier meer hoofdstukken. Voor dat er echt ingegaan wordt op de diverse onderdelen van de loop, wordt er verhaalt over menselijke activiteiten door de eeuwen heen. Het beekdal kan in meerdere delen opgesplitst worden, waarbij ieder deel weer zijn aparte flora en fauna heeft. Zo zijn er open plekken, waar heiderestanten te vinden zijn en landduinen, terwijl andere delen veel bos hebben, waar een rijke moerasflora tiert. Ook hier worden de uiteenlopende beheersmaatregelen, specifiek voor een bepaald ecotoop uit de doeken gedaan.

Bosnota. Provincie Limburg, 1998. 115 blz.

Met literatuurlijst en drie bijlagen. Te bestellen bij de bibliotheek van de Provincie, Postbus 5700, 6202 MA Maastricht. Prijs f 25,- (excl. f 6,- porto). Eerst wordt de noodzaak van een bosnota aangehaald. Daarna volgt een overzicht van het aanwezige bos in Limburg. In hoofdstuk 3 staat het beleid voor bestaand bos, waarna in het volgende hoofdstuk het beleid voor nieuw bos wordt belicht. De kosten voor het provinciaal beleid vinden hun weerslag in hoofdstuk 5. Het rapport besluit met een uitgebreide analyse van de beleidsachtergronden.

VERHEGGEN, L.S.G.M. Actieplan Hazelmuis; ROM mergelland, Plateau van Epenerheide, 1997. Rapport van Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, 1998. 44 blz. Met literatuurlijst, drie bijlagen en diverse kaarten. Het rapport is te bestellen door overmaking van f 12,50 (incl. porto) op Postbanknr 5241531 t.a.v. Stichting IKL Roermond o.v.v. "Actieplan Hazelmuis".

Dit rapport is geschreven in opdracht van ROM (Ruimtelijke Ordening en Milieu)-bureau Mergelland. De bedoeling was om overlevingsplannen op te stellen voor bedreigde planten en dieren in het Mergelland. De Hazelmuis kwam als aandachtsoort naar voren. Het rapport opent met o.a. een beschrijving van de ecologie, het terreingebruik en het voorkomen. Aan het einde wordt ook een conclusie getrokken. Hoofdstuk 3 duikt dieper in op de verspreiding van deze voor onze provincie zo zeldzame soort. Hoofdstuk 4 vermeldt de status. In het hoofdstuk daarna worden de bedreigingen opgesomd. Inrichting en beheer beslaan hoofdstuk 6. In hoofdstuk 7 volgt een uitgebreide lijst van de aangewezen gebieden, waarbij steeds kort de inrichting en het gewenste beheer wordt aangeduid. Na dit leeuwendeel wordt het kostenplaatje berekend. Tenslotte rondt het rapport af met de planning en fasering van de uit te voeren werken.

Roel Steverink